

legitimacy and effectiveness of public administration are the priority for reformers, while justice is ignored and only in some cases may be realized through achieving the two previous goals. However, the formalization of citizen participation, which is limited to solving minor issues, only exacerbates the alienation of citizens from politics and hinders the achievement of these three goals.

Keywords: participatory budgeting, democracy, legitimacy, efficiency, public administration, justice.

* * *

УДК 321.01

Ключник Р. М.,

кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології та міжнародних відносин,
Університет ім. Альфреда Нобеля
(Україна, Дніпро), nobelpolis@duan.edu.ua

Політичний протест: комунікативні фактори інтенсифікації

Метою статті є розкрити вплив комунікативних факторів на інтенсифікацію політичного протесту. Виокремлено умови набуття комунікацією політичного характеру. Розглянуто проблеми ідентифікації учасників протестних рухів. Досліджено особливості інтернет-тексту. Окреслено особливості інформаційної політики України та зарубіжних країн. Виокремлено переваги та недоліки соціальних мереж як засобу протестної мобілізації. Особливу увагу приділено проблемі державного регулювання політичної мобілізації через Інтернет. На прикладах Білорусі, Ірану, Росії та Чилі проаналізовано особливості поширення протестних настроїв. Порушено проблему співвідношення дотримання прав людини та збереження політичного й правового порядку. Доведено, що засоби масової комунікації відіграють важливу роль в інтенсифікації політичного протесту. У статті використано системний, структурно-функціональний, порівняльний, статистичний методи, кейс-стаді тощо.

Ключові слова: політичний протест, політична система, політична комунікація, політична участь, засоби масової комунікації, політична журналістика.

В умовах глобального поширення інформаційних технологій комунікативна складова політичної системи стає дедалі більш важливою, а її дослідження набувають особливої актуальності. Конфліктогенні зрушення, що спостерігаються у сфері політичної комунікації, впливають на стан системи у цілому, причому чим вищим є рівень розвитку комунікативних технологій, тим значнішим є вплив комунікації на стабільність системи. Дослідження політичної комунікації вимагає від політолога методологічного синтезу, зокрема, застосування досягнень психології, лінгвістики та інформаційних технологій. Безперечно, така форма політичної участі, як протест, не може залишитися поза увагою дослідників, з одного боку, і поза увагою провідних політичних комунікаторів – з іншого.

Мета нашої статті – розкрити вплив комунікативних факторів на інтенсифікацію політичного протесту.

Дана проблематика досить ґрунтовно розкрита у працях зарубіжних та вітчизняних вчених. Так, А. Бройер, С. Вулі та інші розглядають комунікативну підсистему політичної системи у розрізі її функціонування в умовах соціальних потрясінь. С. Валенсула, А. Аррігада та А. Шерман досліджують чилійський досвід впливу медіа на соціальний протест молоді. Інформаційну політику уряду Д. Кемерона у Великій Британії розглядає Л. Хахалкіна. У працях Н. Левчука досліджено ставлення білоруських громадян до спроб регулювання потенційно протестних спільнот в Інтернеті. Даній проблематиці приділяють увагу Т. Травлос, Л. Фадєєва, Ю. Харченко та інші. На нашу

думку, в рамках нашого дослідження слід зупинитися, по-перше, на соціальній ролі громадських журналістів (citizen journalists) у контексті політичного протесту, по-друге, на можливостях держави забезпечувати законність інформаційного супроводження політичного протесту та ставленні громадян до використання таких можливостей.

Комунікація набуває політичного характеру за умов, якщо вона безпосередньо або опосередковано впливає на політику, відбувається в сфері владно-управлінських відносин, прямо чи опосередковано пов'язана з питаннями влади. Іншими словами, політична комунікація пов'язана з цілеспрямованою передачею і вибіркоким прийомом інформації, без якої неможливий перебіг самого політичного процесу та функціонування політичної системи. Соціум може стати остаточно глобалізованим лише у тому випадку, якщо всі учасники політичної комунікації стануть повністю рівноправними у полілозі, якщо людство перегляне свої духовні пріоритети, повернеться до загальнолюдської мудрості, тоді цей полілог стане конструктивним у ноосферному значенні слова. За словами Ю. Харченко, «під впливом глобалізаційних факторів «соціальне», постійно трансформуючись, стає все більш топологічним, а його зовнішні і внутрішні характеристики суттєво залежать від якісних світоглядних установок людства» [1, с. 93].

Сучасний інтернет-текст у своєму різноманітті ілюструє характер змін у суспільстві, оперативне реалізує комунікативні можливості мовлення, діагностує еволюційні зміни у політичній комунікації. Аналіз блогерської та іншої інтернет-мови з точки зору властивості її оперативності у трансформації розумово-мовленнєвих процесів вважається продуктивним, оскільки дозволяє переосмислити політичні події. Можна погодитись з білоруською дослідницею М. Цибульською у тому, що спосіб інтерактивної взаємодії «потрібно розглядати з двох боків: у нашому випадку варто говорити про використання мовного інструментарію в якості засобу впливу на громадську свідомість, а також про прояви мисленнєво-мовленнєвих процесів у дискурсі ЗМІ» [2, с. 216].

В Україні домінує в основному інформаційна політика, заснована на односторонньому механізмі інформування з боку органів державної влади про свої рішення (не у повній мірі), при недосконалої зворотного зв'язку. «Такий стан речей призводить до нерозуміння українським суспільством тих процесів, що відбуваються у державі, а відтак до відсутності з його боку підтримки як загального курсу державної політики, так і механізмів її імплементації», – вказує В. Конах [3, с. 274].

Наявність комунікаційної інфраструктури і активне її використання у державно-політичному управлінні, на думку С. В. Володенкова, є на сьогодні однією з критичних умов для забезпечення політичної стабільності і інформаційної безпеки держави, оскільки за відсутності власної комунікаційної інфраструктури і навичок її використання для інформаційно-просвітницької роботи з громадянами будь-яка держава піддає себе ризику втрати контролю над своїм інформаційним простором, що в умовах глобалізації є небезпечним. До того ж неефективність комунікації з цільовими аудиторіями часто є однією з причин низької ефективності

політичного управління в цілому, супротиву великих соціальних груп курсу реформ [4, с. 15].

До беззаперечних переваг соціальних мереж як засобу мобілізації протестувальників відносяться: 1) швидкість розповсюдження інформації; 2) широта охоплення аудиторії; 3) можливість обговорення соціально-політичних проблем зі своїми друзями; 4) можливість донести свою думку до представників еліти; 5) залучення аудиторії різного віку.

Утім, недоліками соціальних мереж є: 1) свідоме спотворення інформації (учасники спілкування не можуть перевірити її істинність); 2) імітація згуртованості, коли кількість учасників чи зацікавлених настільки велике, що не дозволяє підтримувати з усіма інтенсивну комунікацію (часто на акцію зголошуються прийти набагато більше людей, ніж реально приходить); 3) велика кількість інформації, що шкодить безпеці (заклики до насильства, опубліковані без дозволу приватні дані і т.д.).

Високий рівень виробництва та розповсюдження мультимедійного контенту робить неможливим приховування інформації про протестні акції. Приблизно половина опитаних учасників «Арабської весни» у Єгипті активно документувала та поширювала інформацію. Таким чином, тисячі людей виконували функції «citizen journalists» – громадських журналістів [5, с. 376]. Так, соцмережею Facebook у Тунісі користувалися 98,5% респондентів, Youtube – 46,3%, Twitter – 44,0% [6, с. 12].

Продовжуючи близькосхідну тематику, зазначимо, що влада Ірану вдалася до масштабних блокувань інтернет-ресурсів наприкінці грудня 2017 р., коли у країні відбувалися масові протести з людськими жертвами.

Аналізуючи політичний дискурс, слід брати до уваги те, що інтелігенція та інтелектуали, що ведуть полеміку в інформаційно-комунікаційному просторі, являють собою гетерогенну групу, і розбіжності в ідеологічних поглядах (а, відтак, і протести проти «неправильної» позиції еліти) є одним з яскравих проявів плюралізму. Відповідно, не слід шукати «деструктивних умислів у носіїв протилежних поглядів і тим паче намагатися їх регламентувати. Утім, на думку Л. Фадеевої, «методи ведення дискусії і особливо впливу на громадськість мають піддаватися регулюванню, щоб уникнути згубних проявів ворожнечі» [7, с. 306].

Втім, засіб, який використовують борці за свободу проти диктатури, може бути використаний і з протилежною метою – посіяти паніку, безчинства та розгул криміналу. Саме це можна було спостерігати під час подій 2011 р. у Великій Британії, коли злочинці використали Facebook, Twitter та популярну в країні мережу «BlackBerry's messenger system» для організації та координації масових безладів. Протягом кількох діб на вулицях Лондона, Бірмінгема, Манчестера та інших міст бунтарі палили автомобілі та грабували крамниці. Прем'єр-міністр закликав парламентарів та спецслужби обміркувати, чи є правові підстави призупинити цей вид комунікації, якщо є неспростовні докази, що в такий спосіб плануються безчинства, хаос та кримінал. Таким чином, було створено передумови для вдосконалення законодавства і посилення політичного та правового контролю над комунікативною сферою [8, с. 49].

Сучасні англомовні дослідники наголошують на небезпеці «автоматизації» політичного життя

у віртуальному просторі. Так, у 2016 р. у журналі «International Journal of Communication» вийшла стаття С. Вуллі та Ф. Говарда, у якій зазначалося, що «комп'ютеризована пропаганда стає одним з найвпливовіших чинників інновацій у комп'ютерних науках та інженерії. Створення ефективних шляхів розуміння інноваційних мереж розробки ботів і акумуляція знань про політизовані алгоритмічні системи є важливими для збереження цінності соціальних медіа для суспільства» [9, с. 4886]. У даному контексті (для порівняння) цікавою є громадська думка жителів Білорусі: 49,9% громадян вважають, що необхідно обмежувати доступ до сайтів опозиції [10, с. 84].

Соціальні мережі, таким чином, виникають як ресурси, які можуть створювати різні види «collective experiences» (соціального досвіду), який є необхідним для успішного формування протестних рухів. Молоді люди, що вирости разом з цифровими медіа, надають перевагу «новим формам громадянської участі» [11].

На думку російського політолога В. Петухова, причиною зростання позаінституційних форм участі молоді є властива їй гостра реакція на несправедливість та несвободу. Особливо коли можливості відстоювати свої права і інтереси через легальні інститути стає все менше, а політична журналістика є надто ангажованою. У Росії спостерігається глибокий розрив між громадськістю та державною бюрократією та формальними інститутами з їх ієрархією та обмеженою громадянською участю [12, с. 61]. Популярність відеоблогу опозиціонера О. Навального, відстороненого від участі у виборах президента, і навіть його імпровізоване привітання з Новим 2018 роком є свідченням цьому.

Онлайн-простір протестних «груп» і «зустрічей» в соціальних мережах значною мірою набуває функції штабу з організації протесту. Незважаючи на широкі можливості Інтернету, активісти соціальних мереж використовують і традиційні способи поширення інформації про плановані акції. При цьому, технологічність політичного протесту посилюється використанням символів, музики, пісень, гасел, міфів і т.д. [13, с. 9].

Так, згідно з останніми дослідженнями, молоді чилійці не проявляють сильного інтересу до традиційної політики, і це знаходить вияв у їх низькій явці на вибори. У той же час вони активно використовують соціальні медіа для організації протестних акцій. Вже давно існує припущення щодо позитивної кореляції між використанням «Фейсбуку» та протестною поведінкою: користувачі частіше відвідують колективні акції, є більш обізнаними з поточною інформацією, здатні оперативною нею обмінюватися та формувати власну думку стосовно соціальних питань, а також конструювати спільну ідентичність. Чилійські вчені доходять цікавого висновку: «Фейсбук» посилює протестні настрої тих молодих людей, які використовують соціальну мережу для отримання новин та соціалізації з однолітками, але не тих, хто використовує її для вираження власної думки [14, с. 310].

Отже, можна зробити висновок, що формування та протікання політичного протесту як форми участі громадян у політиці тісно пов'язане із засобами масової комунікації. Частково посилення інтернет-активності пов'язане з тим, що традиційні канали комунікації або не працюють, або свідомо перекриваються політичною

елітою. Засоби масової комунікації здатні інтенсифікувати перебіг політичного протесту, у чому ми переконалися, проаналізувавши приклади Чилі, Великої Британії, Росії, Ірану та арабських країн. Активне використання соціальних медіа стало причиною появи нового політичного суб'єкту: громадських журналістів, які не мають офіційної акредитації, але формують суспільну думку. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі може стати дослідження конкретних мовних засобів нейтралізації політичної напруги (наприклад, евфемізмів) у контексті політичного протесту.

Список використаних джерел

1. Харченко Ю. В. Політична комунікація у ноосферному вимірі / Ю. В. Харченко // Вісник НАУ. Серія: Філософія. Культурологія. – 2016. – №1 (23). – С.92–95.
2. Цыбульская М. Журналістыка ў новай парадыгме камунікацыі: тыпалагічныя і індывідуальныя мадыфікацыі ў дыскурсе беларускіх СМІ / М. Цыбульская // Український інформаційний простір: Науковий журнал Інституту журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв / Гол. редактор М. С. Тимошик. – Число 3. – К.: КНУКіМ, 2014. – С.213–220.
3. Колах В. К. Комунікаційна взаємодія між владою та суспільством в Україні: проблеми та напрями їх вирішення / В. К. Колах // Гілея: науковий вісник. – 2015. – Вип.100. – С.273–277.
4. Володенков С. В. Современная коммуникация как основа эффективности политической кампании / С. В. Володенков // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. – 2010. – №1. – С.14–28.
5. Tufekci Z. Social Media and the Decision to Participate in Political Protest: Observations From Tahrir Square / Z. Tufekci, Ch. Wilson // Journal of Communication. – 2012. – Vol.62. – P.363–379.
6. Breuer A. The Role of Social Media in Mobilizing Political Protest / A. Breuer. – Bonn, 2012. – 47 p.
7. Фадеева Л. А. Национализм vs глобализм в интеллектуальном дискурсе / Л. А. Фадеева // Вестник Удмуртского университета. Социология. Политология. Международные отношения. – 2017. – Т.1. – Вып.3. – С.302–308.
8. Хахалкина Е. В. Иммиграционная политика Д. Кэмерона (2010–2015 гг.) / Е. В. Хахалкина // Современная Европа. – 2015. – №4. – С.47–58.
9. Woolley S. C. Political Communication, Computational Propaganda, and Autonomous Agents / S. C. Woolley, Ph. N. Howard // International Journal of Communication. – 2016. – Vol.10. – P.4882–4890.
10. Левчук Н. Н. Концептуализация сетевого влияния в системе массовых коммуникаций / Н. Н. Левчук // Вестник Брестского университета. Серия 1. Философия. Паліталогія. Сацыялогія. – 2017. – №1. – С.81–85.
11. Bennett W. L. Changing citizenship in the digital age / W. L. Bennett (Ed.) Civic life online: Learning how digital media can engage youth. Cambridge: The MIT Press, 2008. – P.1–28.
12. Петухов В. В. Поколение «нулевых»: социальные настроения, идеологические установки и политическое участие / В. В. Петухов // Полис. Политические исследования. – 2012. – №4. – С.56–62.
13. Травлос Т. С. Феномен протесту в політичному процесі сучасної України: автореф. дис... к. політ. наук: 23.00.02. / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського – Одеса, 2015. – 18 с.
14. Valenzuela S. The Social Media Basis of Youth Protest Behavior: The Case of Chile / S. Valenzuela, A. Arriagada, A. Scherman // Journal of Communication. – 2012. – Vol.62. – P.299–314.
15. Konakh V. K. Komunikatsiina vzaiemodiia mizh vladoiu ta suspilstvom v Ukraini: problemy ta napriamy yikh vyrishennia / V. K. Konakh // Hileia: naukovyi visnyk. – 2015. – Vyp.100. – S.273–277.
16. Volodenkov S. V. Sovremenniaia kommunykatsiia kak osnova effektivnosti politycheskoi kampany / S. V. Volodenkov // Vestnyk Moskovskogo unyversyteta. Seryia 12. Polytycheskye nauky. – 2010. – №1. – S.14–28.
17. Tufekci Z. Social Media and the Decision to Participate in Political Protest: Observations From Tahrir Square / Z. Tufekci, Ch. Wilson // Journal of Communication. – 2012. – Vol.62. – P.363–379.
18. Breuer A. The Role of Social Media in Mobilizing Political Protest / A. Breuer. – Bonn, 2012. – 47 p.
19. Fadeeva L. A. Natsyonalizm vs hlobalyzm v yntellektualnom dyskurse / L. A. Fadeeva // Vestnyk Udmurtskoho unyversyteta. Sotsyolohyia. Polytolohyia. Mezhdunarodnye otnosheniya. – 2017. – T.1. – Vyp.3. – S.302–308.
20. Khakhalkyna E. V. Ymmyhratsyonnaia polytyka D. Kemerona (2010–2015 hh.) / E. V. Khakhalkyna // Sovremenniaia Evropa. – 2015. – №4. – S.47–58.
21. Woolley S. C. Political Communication, Computational Propaganda, and Autonomous Agents / S. C. Woolley, Ph. N. Howard // International Journal of Communication. – 2016. – Vol.10. – P.4882–4890.
22. Levchuk N. N. Kontseptualyzatsiia setevoho vliianyia v systeme massovykh kommunykatsyi / N. N. Levchuk // Vesnik Brestskaha universiteta. Seryia 1. Filasofia. Palitalohiia. Satsyalohiia. – 2017. – №1. – S.81–85.
23. Bennett W. L. Changing citizenship in the digital age / W. L. Bennett (Ed.) Civic life online: Learning how digital media can engage youth. Cambridge: The MIT Press, 2008. – P.1–28.
24. Petukhov V. V. Pokolenye «nulevykh»: sotsyalnye nastroyeniya, ydeolohycheskye ustanovky y polytycheskoe uchastye / V. V. Petukhov // Polys. Polytycheskye yssledovaniya. – 2012. – №4. – S.56–62.
25. Travlos T. S. Fenomen protestu v politychnomu protsesi suchasnoi Ukrainy: avtoref. dys... k. polit. nauk: 23.00.02. / Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K. D. Ushynskoho – Odesa, 2015. – 18 s.
26. Valenzuela S. The Social Media Basis of Youth Protest Behavior: The Case of Chile / S. Valenzuela, A. Arriagada, A. Scherman // Journal of Communication. – 2012. – Vol.62. – P.299–314.

Kliuchnyk R. M., Candidate of Political Sciences, Associate Professor of Department of Political Science and International Relations, Alfred Nobel University (Ukraine, Dnipro), nobelpolis@duan.edu.ua

Political protest: communicative factors of intensification

The purpose of the article is to consider the influence of communicative factors on intensification of political protest. Conditions of politicizing of communication are separated. Problems of protesters' identification are considered. Peculiarities of Internet text are considered. Distinctive features of information policies in Ukraine and in foreign states are compared. Assets and faults of social networks as a political protest mobilization instrument are considered. A special attention to state regulation of political mobilization in Internet is paid. Peculiarities of protest intentions spread are analyzed using examples of Belarus, Iran, Russia and Chile. The problem of balance between human rights defense and political and law stability is risen. It is proved that mass media play a crucial role in intensification of political protest. System, structure-functional, comparative, statistics and case study methods are used in the article.

Keywords: political protest, political system, political communication, political participation, mass media, political journalism.

УДК 321.7

Ковальов А. В.,

аспірант кафедри державного управління, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), Kovalyov_A_V@ukr.net

References

1. Kharchenko Yu. V. Politychna komunikatsiia u noosfernomu vymiri / Yu. V. Kharchenko // Visnyk NAU. Seria: Filosofiia. Kulturolohiia. – 2016. – №1 (23). – S.92–95.
2. Tsybul'skaia M. Zhurnalistyka u novay paradygmie kamunikatsyi: tyypalagichnyia i indyvidualnyia madyfikatsyi u dyskursie belaruskikh SMI / M. Tsybul'skaia // Ukrainskyi informatsiinyi prostir: Naukovyi zhurnal Instytutu zhurnalistyky i mizhnarodnykh vidnosyn Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv / Hol. redaktor M. S. Tymoshyk. – Chyso 3. – K.: KNUKіM, 2014. – S.213–220.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ КОНЦЕПЦІЇ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ ДЖ. ФІШКІНА

Здійснено спробу системного дослідження теоретичних засад концепції деліберативної демократії Дж. Фішкіна, яка базується на провідному принципі